

INNLEDNING VED NORSKE SOSIALØKONOMERS FORENINGS
HØSTKONFERANSE 13. *oktober* 1977 KL. 0900.

Den mangeårige svenske statsminister Tage Erlander har i en av sine memoarbøker beskrevet en spenning mellom økonomiske og politiske synspunkter i 1920-årene. Han skriver at det fram mot 1930 var en oppfatning hos de svenske sosialdemokrater at en aktivitetsstimulerende politikk fra statens hånd kunne være et riktig middel mot arbeidsløsheten. Men mot dette stod en mur av sosialøkonomisk ekspertise.

- 2 -

De svenske sosialdemokratene hadde verken den tilstrekkelige politiske styrke, eller den tilstrekkelige faglige sikkerhet til å være trygge på at deres syn var det riktige.

I etterpåklokskap er det lett å se det meningsløse i det blindebukkspill som man den gang henfalt til når man skulle komme seg ut av den tids krise.

Men sett med 1920-årenes øyne kan det sikkert gis mang en god forklaring på hvorfor toneangivende sosialøkonomer og andre eksperter gav de råd som de gjorde.

Det sies at feilen ved generaler er at de forbereder seg på å kjempe den foregående krig på ny. Tilsvarende kan man kanskje hevde at det er fare for at sosialøkonomene

under aktuelle forhold forbereder seg på å bekjempe den forrige økonomiske krisen.

Stilt overfor dagens økonomiske problemer, kan vi i alle fall konstatere at ingen er i stand til å gi oss den kokebok som vi kan løse våre aktuelle problemer etter.

Vi tror ikke lenger at økonomiske prosesser er noe som styres av naturlige eller unaturlige lover som mennesker ikke har herredømme over. De fleste av oss vil hevde at økonomiske spørsmål som dreier seg om investering og forbruk, tilbud og etterspørsel, kredittpolitikk og finanspolitikk, er gjenstand for påvirkning av menneskelig fornuft, menneskelige handlinger og beslutninger.

Men når vi ser på den utvikling som den moderne verden har vært gjennomⁱ de siste årene, er det sannelig vanskelig nok å få øye på hvor fornuften har satt sine spor.

Man får snarere et inntrykk av at det er med økonomien som med været i Storm Petersens beskrivelse, alle snakker om det, men det er ingen som gjør noe med det.

Men selv etter denne trosbekjennelse til fornuften, og selv etter å ha sett denne imponerende faglige ekspertise mobilisert på Grand Hotell en torsdag formiddag, har jeg likevel ikke noe særlig sterkt håp om at denne konferansen vil kunne være i stand til å gi de svar og løsninger som vi i vårt land, og folk i andre land, så inderlig ønsker og trenger.

For vi må innse at fornuft alene er ikke nok. Og det er heller ikke nok med fornuft bare på Grand Hotell. Den trengs også mange andre steder, i mange andre land,

for å kunne slå gjennom. Viktig er det også at fornuften må trenge inn i og inngå en allianse med de nødvendige politiske krefter for å omsette tanker og ord i handling.

Og det er kanskje her vi kan ha størst grunn til å være mismodige når det gjelder vår tilsynelatende hjelpe-løshet i den nåværende konjunktursituasjon - det ser ikke ut til å være lett å bringe fornuften og de politiske besluttede myndigheter sammen på en slik måte at vi sprenger den onde sirkel som vi er havnet i. Kanskje det er en ny form for Tage Erlanders blindbukklek vi ser i dagens verden.

Det er kanskje dårlig pedagogikk først å presisere at jeg ikke tror denne konferansen vil kunne gi alle svar på de spørsmål som jeg finner så brennende, for deretter å formulere noen av disse spørsmål.

Men jeg vet at norsk sosialøkonomi har vært mest på høyden når den har beskjeftiget seg med fundamentale samfunnsspørsmål. Derfor kaster jeg ut mange av problemene.

Det er for meg et dypt og uakseptabelt paradoks mellom på den ene siden alle de udekkede materielle behov i verden, og på den annen side den moderne økonomis muligheter til å dekke mange av disse behov, og for det tredje vår alvorlig manglende evne til å mobilisere dette produksjonsapparatet til å dekke disse behovene.

Det ligger nær å gå ut fra at de moderne samfunn med sin gode organisasjon og med sitt effektive produksjonsapparat både bør kunne gi arbeid til dem som trenger det, og dernest spre ut over en trengende verden de materielle

goder som vi kan produsere om vi bare har evne til å sette produksjonsapparatet i gang.

Når vi ikke gjør dette - når vi både her til lands, og i mye sterkere grad i andre land har en ledig produksjonskapasitet i bedriftslivet, og ledige hender på arbeidsmarkedet, sies det at dette har noe med kostnadsnivået, prisstigning og betalingsbalanse å gjøre.

Det er tydeligvis noe grunnleggende i veien med vår oppfatning av den økonomiske virkelighet og vår evne til å finne de rette innsatsmidler.

Verden av i dag skiller seg sterkt fra verden i tidligere perioder. For det første er den internasjonale avhengighet blitt så mye sterkere. Vi kan lett se at dette forsterker krisetendenser, og det gjør det vanskelig å finne

gode langvarige løsninger i et enkelt land, hvis de andre landene ikke opptrer likedan. Her ligger én side av konjunkturproblemet som for Norge er av den største betydning.

For det annet er de økonomiske hovedstørrelser noe som ikke bare styres av sentralbanker og finansministre. Dagens samfunn er gjennomorganisert, og i alle retninger finner vi grupper av inntektstakere, produsenter og andre næringsdrivende som både innbyrdes og de ulike grupper imellom er organisert i et sterkt og komplisert nettverk av interesseorganisasjoner.

For det tredje har vi nå i rundt 40 år hatt en internasjonal økonomisk utvikling som nesten bare har pekt oppover. Det gjelder både de reelle økonomiske størrelser, og det gjelder ikke minst de nominelle størrelser, priser,

lønninger, kostnader. Vi er mentalt dårlig forberedt på å godta at inntekter og produksjon ikke alltid fortsetter å vokse.

Det er i dag ikke nok med en god økonomisk teori for å finne en bedre tilpasning i de nasjonale økonomier og i det internasjonale samfunnet. Det trengs også betydelig innsikt i hvordan grupper av mennesker agerer og reagerer. Selv om den moderne velferdsstat har et godt organisert apparat til å gjennomføre mange selektive tiltak i den økonomiske politikk, er det uforenlig både med våre økonomiske og politiske ideer å legge en statlig autoritet over de store organisasjonenes virksomhet.

Vi har nå i et par år levd med en massearbeidsløshet i den industrialiserte verden, og ekspertene forteller oss at vi ikke kan vente noen betydelig nedgang i den samlede

ledigheten før om tidligst 3 år. Riktignok er arbeidsledigheten i dag ikke forbundet med den samme sosiale nød og de uverdige menneskelige forhold som vi hadde i tidligere tider.

Men det er fortsatt uverdigg for vårt moderne demokratiske velferdssamfunn at vi midt i vår nesten grenseløse tekniske effektivitet ikke greier å organisere oss slik at vi har jobber til dem som trenger det og ønsker det.

Hvis vi ser på verden utenfor den lille gruppen av rike industrialiserte land blir vår maktesløshet til å løse viktige problemer enda mer skjærende. Misforholdet mellom de forhold som verdens fattige flertall og verdens rike mindretall lever under kan ikke la seg forklare på noen rimelig akseptabel måte.

Her ligger vår aller største utfordring.

Vi plikter å møte denne utfordringen hver på vår skanse. Det gjelder landets politiske myndigheter, det gjelder også alle de faglige kretser og organisasjoner som beskjeftiger seg med fagområder som er av betydning i dette.

Før jeg avslutter mitt åpningsinnlegg vil jeg gjerne gi honnør til Norske Sosialøkonomers Forening for at den lever opp til gode tradisjoner i norsk sosialøkonomi.

Jeg vet at sosialøkonomer kanskje ikke har det sterkeste ord på seg for alltid å opptre i den største enighet. Det har vært sagt at hvor 2 sosialøkonomer møtes er det minst 3 ulike meninger.

Antall økonomer i denne forsamling tilsier derfor at vi neppe får noen entydige svar fra konferansen. Men i dagens situasjon er ikke et entydig svar det vi venter på. Vi trenger først og fremst en solid og dyptpløyende faglig drøfting av disse livsviktige samfunnsproblemer.

Jeg tror ikke en slik konferanse kommer noe nærmere det store mål som ligger bak den, hvis den bare blir en reprise på kjente holdninger og utsagn om økonomiske spørsmål. Det er bare når vi er villige til å sette kjepphestene på stallen at vi kan ha håp om en debatt som kan gi oss en noe bedre veiledning om hvordan den økonomiske politikk hjemme og ute kan legges opp for å være i samsvar med viktige internasjonale og nasjonale mål og oppgaver.

Jeg ønsker lykke til med konferansen!